

Isidre Palmada
Morgada

L'ECLÈCTICA

bromera

Premi València Nova

1
LA MORGADA
La iaia

La mà de la iaia és ossuda, de pell finíssima, transparent i clivellada de talls diminuts. No em deixa, mentre passegem. Amb l'altra mà gesticula i assenyala. Indica els llocs al mateix temps que els explica amb precisió. Els seus mots, a diferència de les locucions dels pares, tenen l'accent tancat, carregat de tes finals, saltut, cantut, etc. Sortim per voltar, per prendre el sol i fem uns passejos de prop, pel centre. Ella xerra, s'explica i reviu la seva infància i la vida d'abans. De fet, és la seva actualitat, encara ara, i els records li són més presents, que el nostre dia a dia. Les nostres caminades són per ella una gran volta, perquè la Banyoles que ella viu i respira, són aquests carrers del centre, avui una mica deixats al turisme i als bars. Ella ja ho veu, que allí on hi havia la caixa d'estalvis hi ha un bar i que tots els altres centres d'activitat gestora de la riquesa i del comerç han desaparegut, s'han fos, engolits dins la mateixa ciutat que s'ha diversificat i ha crescut. Per això, ella els omple d'anècdotes, de petits relats, de referents i de comentaris que ella reporta com una locutora.

La Banyoles de quan l'àvia era petita, era raquítica i menuda. La plaça Major era major amb tot l'honor. La resta de carrers i placetes, simplement l'envoltava. Les trobades dels joves i dels adolescents feien cap en els seus racons i s'encaminaven passejant dins els minúsculs carrers que anaven a parar als Turers, per tornar a lloc. L'altre punt obligat, els diumenges, era l'església de Santa Maria. D'allí s'arribava al monestir de Sant Esteve, pel carrer Nou. Un carrer poblat de pagesos, que tenien els camps allí mateix,

perquè el poble ja s'havia acabat. Amb la iaia no hi anem mai, «tan lluny», diu. Però de l'església estant, s'explica amb la mà. Les fàbriques de xocolata o de les saques o de pells, arribaven a tocar de la plaça Major. I el poble s'acabava on hi ha l'actual ajuntament. De manera que amb els petits recorreguts de la iaia, els seus gestos i les seves cròniques aprenc una història viscuda, que morirà amb mi, sense que ho pugui recontar de nou. Perquè, de tan inimaginable, ningú no la creuria.

A vegades ens arribem a l'estany. La gent en passava de l'estany, llavors. No s'hi anava a fer res. Per pescar? Vinga, home! Qui pescava? Tres o quatre arreplegats i encara. El peix no tenia cap sabor. La iaia mai n'ha menjat de carpes, de gardis o de *llucis* de riu. Tampoc s'hi feien recorreguts a peu. S'hi anava a l'estiu i prou, i encara, uns pocs, els joves. Si volies trobar gent, la podries veure a la puda, bevent aigua pudent o amb una cansalada a la mà, el dolç de pessic cobert de merenga glaçada. La iaia en parla amb recança. Amb les amigues, de jove, hi anaven. Tenien tot un recorregut, llarguíssim, per xalar i comentar i allí, sovint hi trobaven algú de Barcelona que vestia, feia i parlava diferent. El retorn sempre era airós i pletòric, se'n fumien dels turistes, fos qui fos.

Els banyolins tenien unes diversions més de pa sucat amb oli, més prosaiques. Els festejava l'hort. Tothom procurava un trosset de terra, de lloguer o en propietat, i encara que fos lluny, el conreava com un jardí. I aprofitaven les pellucalles per omplir la bàssia i tenir cura dels conills i les gallines. Hi havia molts recs i reguerols que teixien aquest mar d'hortalissa i verdura. Arreu l'aigua corria, perquè l'estany és més alt que la ciutat i l'aigua feia treballar els blanquers, els paraires, els drapers, les farineres i els xocolaters. Des del carrer de la Canal, on hi havia la fàbrica de cotilles de Can Masgrau, anem als Turers. Encara hi ha l'edifici on hi havia hagut l'Hotel Flora que allotjava els estiuejants de la font Pudosa, i l'arquitectura de Can Xampinya amb el cinema, el ball o la discoteca. Passem pel davant de la factoria que, al seu temps, era una fàbrica de gènere

de punt, Can Sanz, i ens arribem fins a les escoles de la vila, on la iaia havia fet la primària. M'assenyala els contorns, on solament hi havia hort i els Lavall de folres de seda. Lluny, indica enllà, on, ara, hi ha la vila olímpica, allí hi havia els Agustí, que feien formigó i tot de pagesos i horts i algun taller d'automòbils. De les escoles, de retorn al centre, passem pel carrer de Sant Martíà cap a l'asil i la iaia s'atura a l'entrada de les monges del Sagrat Cor, la seva guardaria de menudeta, i la mà «del guia turístic», amb l'avinentesa, m'indica on hi havia hagut la fàbrica dels Moltfort's, de mitjons, i la de les espardenyas, de Can Castañer, i més enllà la d'adobs de Can Pujol i la de mitges de seda allí, al barri de Canaleta. La plaça Major estava encerclada d'horts i d'indústries, activitats, totes, ara, vingudes a menys, com la dels cistellers, els sastres, els carboners, els parracaires, etc. Avui, aquest espai s'ha omplert d'habitatges i de cotxes. És un món nou, dissemblant. I d'aquest passat, ja perdut, viu i vital per la iaia, no en sabia res, jo, si la iaia no m'alliçonés en aquests recorreguts, tan vívids per a ella.

La seva ciutat i la meva són solament l'espai compartit. Banyoles ha crescut amb gent i amb noves activitats. Els diners circulen d'una altra manera, amb més volum i més universals. La comarca o la nació són fronteres petites, de per riure, per als nostres comercials. Tampoc la comarca o la nació són la mateixa comarca o la mateixa nació de l'àvia. Ha arribat gent molt diversa i diferent d'aquells primers immigrants andalusos, «els coreanos» de la iaia, que ja no es reconeixen. Tots, els nous i nosaltres, els indistingibles, ens anem camuflant i ens anem integrant, tothom a la seva manera, en una simbiosi comuna, que forma la nostra ciutat d'ara mateix. Quasi tothom parla el mateix vernacle, sense distinció d'accents, ni de condició, ni de llengua paterna.

La generació dels meus pares ha passat pàgina. Ells han transformat la ciutat. Banyoles s'ha anat adaptant a les ocasions en una metamorfosi simple i decidida. El món de la iaia ha desaparegut d'un dia per l'altre i el nou s'ha instal·lat espontàniament. Un dia

un negoci retorna una factura que pagarà amb recàrrec. Un altre dia, algú suggereix fer una «pilota» i, amb els diners manllevats, paga un deute. Els balanços ja no es tanquen quan toca i, a poc a poc, l'empresa desapareix i n'apareix una de nova, lligada als temps, i la ciutat va canviant i s'engrandeix, perquè el capital arriba d'uns estalvis o d'una herència o d'una venda i, amb els préstecs, els nous emprenedors inicien un altre negoci, en un lloc on els carrers i els nous habitatges permeten un mercat diferent i més lucratiu.

Banyoles està farcit d'emprenedors disposats a qualsevol oportunitat. Els fluxos i refluxos econòmics, que la moda monetària va imposant, els permeten expandir-se i millorar. L'important és trobar on circulen els diners. Sempre hi ha una inversió lllaminera on dipositar un bon grapat de capital. I molts banyolins s'han enriquit en pocs anys. Han sabut treballar el seu espai social i econòmic, amb pocs recursos, només amb manya i perícia, i s'han fet un nom i una firma que, segurament, els fills ja no continuaran. El meu pare i la meva mare formen part d'un món que viu el seu temps, el que descriu, ara mateix. Jo l'he viscut, en una infància feliç, rodona. I de la vida fins avui, no m'en puc queixar. He complert els divuit anys i vaig a la universitat, cada dia, i en retorno a casa.

El pare m'ha deixat una carta que la padrina li ha lliurat perquè la llegeixi. Ell no m'ha volgut introduir ni en el sentit, ni en el motiu. Només m'ha suggerit que, amb la seva lectura, descobriré moltes coses que desconec. Potser, sobre el passat dels pares, les seves peripècies viscudes i potser, els veuré d'una altra manera. Estic una mica intrigada amb aquest regal de la padrina. Volto amunt i avall, sense trobar el lloc, còmode, tranquil i assossegat de mirades i d'interrupcions. Tinc la carta, disposada a obrir-la i llegir-la amb cura. Un tic nerviós mou la mà inconscient, distreta, i sembla que venti l'aire d'on vaig passant, com si fumigués arreu, sense direcció, ni solta. Jo tampoc sé on posar-me i giravolto fixant-me més en la llum, el sol i els racons, que en un nord clar. Vull estar

només per mi i per la lectura. I em costa trobar el niu, el redós per
aconterar-me i esplaiar-me.

Ens creuem la mare i jo. Ella anava decidida a un destí i ens
hem ensopegat, a la porta que les dues volíem obrir. Veu la carta.
La mira i em posa una cara de sorpresa, d'interrogació. «És de la
padrina», li dic. Ella obre uns ulls com unes taronges. Aclareixo
que el pare me l'ha lliurat, ara mateix, perquè la llegeixi. S'estre-
meix, com si tingués por. Sembla que he obert, de sorpresa, una
ferida que li fa por i la commou. Em demana que la segueixi. Jo
no sé què fer. Estic confosa. Semblava que tenia una preocupació
peremptòria i, de cop, ho hagi oblidat. Com si la carta l'hagués
pertorbat. Jo em deixo portar, enfarfegada i excitada. Pugem a les
golfes i la meua nerviositat va augmentant. No hi solem pujar quasi
mai. Em sento transportada i delirosa. Una mica èbria d'emocions
embargolades, apilonades, amb desordre. Darrere d'un munt de
caixes amuntegades, la mare treu una capsa de ferro, que s'obre
amb una clau. Ella troba la clau entre les bigues de les golfes. Una
clau mig amagada, oculta pel lloc inhòspit i estrany. Obre la cai-
xa. En treu uns quants àlbums de fotografies, llibretes, dibuixos,
itineraris, mapes, etc. Veig de seguida que són records de fa anys.
Hi ha la mare i el pare, més joves, jo també hi tinc un paper, i... la
padrina. La mare m'invita a escoltar-la. Vol explicar-me una història
de fa anys. Una història en la qual tinc un paper preminent, molt
important per a tota la família.

Ens n'anem dinou anys enrere.

L'ÀNGELS

L'estany de Banyoles (dinou anys abans)

Fa temps que he deixat les nines. A vegades em poso els dits a la panxa, una panxeta tova, llisa, de senyora de més de quaranta-cinc, i m'acaronen el baix ventre amb manyacs suaus. Però el sagí és buit, nou, immaculat. No vaig als parcs de nens i mares, ni clavo els ulls en els vestidets de temporada. M'accontento de flairar de lluny, de sentir les veus i els plors i asseure'm en algun banc de plaça, a l'extrem oposat. Jo he nascut per tenir fills, com la meva mare i la meva àvia, i, tanmateix, soc una «sense nens».

He passat per totes les etapes. Al començament em vaig esperar. Ell deia que no estava preparat, i jo m'ho mirava distant, amb goig, però procurant no fer-me pesada. Després, ens hi vàrem ficar, sense mirament, deixant que la natura ens sorprengués, com en una loteria. Varen venir les petites recomanacions de les amigues i les àvies, les dosis d'àcid fòlic, les taules de temperatura basal, el control del flux vaginal, posar-s'hi de bon matí, les anàlisis hormonals d'orina, les llunes noves i les velles, els règims, les infusions, els bàlsams, els elixirs i els emplastres de totes les herbes... Res, ni rastre de la cigonya.

Ens vàrem posar en mans d'especialistes. Vàrem provar diverses fertilitzacions i ell em va fecundar i vaig quedar embarassada. Havia de controlar una diabetis lleu, i semblava que, finalment, la ciència seria més poderosa que la natura.

Això no obstant, a la vuitena setmana, un dimecres, després d'eixugar els plats, de posar les estovalles de fil amb un gerro curull de fulles de plata i quan em submergia dins una migdiada

tonificant, uns dolors al ventre em varen despertar. El menjador rebia una llum groga ataronjada de mitja tarda. Un sol suau em besava les cames. Estirada al sofà, sobresaltada, estava atenta als senyals del cos, dubitativa, sense saber si angoixar-me o bé envescar-me de satisfacció i adormir-me de nou. Vaig sentir la humitat a les calcetes. Em vaig palpar la vulva. Les molèsties a la vagina m'obligaren a aixecar-me i unes escorrialles baixaren cuixa avall. Vaig anar al lavabo a cercar una tovallola. En dues passes, sagnava abundantment.

Els metges no ens podien donar cap explicació i menys assenyalar qui dels dos n'era la causa. Érem ben sans. Les anàlisis ho mostraven. Però hi podia haver errors en l'ADN de l'espermatozou o bé de l'òvul. El més segur fora que les informacions genètiques de la parella es descompensessin i ocasionessin un embrió dèbil, que no sobrevivia més enllà d'unes setmanes. Una trombofília, i tot en orris.

Han estat dies de joia i de ràbia, d'estimar-nos i d'odiar-nos. Dies de rodar i rodar, en uns cavallets de fira, amunt i avall. L'èxtasi i el disgust se succeïen, ara un, després l'altre, sense seny ni repòs. Ens acusàvem en silenci i ens reconciliàvem en el plor. Els experts varen provar diverses tècniques en lluita contra els coàguls que provocaven l'avortament. Em varen administrar repòs absolut i heparina, un potent anticoagulant, una biòpsia embrionària preimplantacional i una fertilització *in vitro*. Res no ha funcionat. Hem passat totes les pantalles i hem consumit el mostrari que ens havíem presentat, fa temps, quan va començar aquest viacrucis. Ara –què hi farem– m'implantaran un embrió, d'un donant.

***

Aquesta batalla és una línia de foc compartida: ell em fa costat en tot i per tot. M'acompanya a les visites mèdiques, segueix els consells i les teràpies i controla els temps i les disposicions.

És un aliat afí, una ànima bessona. De fet, ell és el progenitor. De manera que tots dos ens hipotequem per a tota la vida. La croada ens compromet igualment, pare i mare de costat. Ho vivim alhora. Les mateixes alegries ens cobreixen de glòria, i els fracassos i les frustracions són un clau al cor, tan dolorós i trist per a un com per a l'altre. A tots dos ens han ferit les mateixes espines, i conjuntament hem compartit el mateix calze d'amargor.

I, no obstant això, l'estendard d'aquesta batalla no el porta ell. La maternitat és, per a mi, vital. Em defineix, i no podria resignar-me –no ho acceptaria– a acabar la vida sense un nadó, meu, als braços. Jo vull tenir un àlbum familiar, com les meves amigues, com les altres dones. Vull poder dir, algun dia, que la vida m'és intensa, més reveladora, més emocionant, més trencadora, més esgotadora i més dolça com mai no ho havia estat. Vull sentir la lactància, els plors, la criança, els riures, els somriures i les abraçades. Somio desperta i adormida amb l'amor d'un nadó amb ulls d'àngel. M'escalfo el cap pensant poder fer bingo algun dia.

Aquests cristal·lins, amatents i fràgils, se m'han ficat a la closca fins a l'obcecació. És el meu entreteniment a les tardes d'hivern, al costat de la llar de foc, amb la pluja batent, i és el consol quan em ve la tristor i, com un conjur, em pren fins a posseir-me. No puc renunciar a la maternitat, ni acceptar una sentència definitiva dels metges. No deixaré de lluitar, ni els altres tenen cap dret a tirar la tovallola si jo no ho faig.

En Blai, en canvi, pensa diferent. Segurament no li faria res estar-se'n, d'un nadó. Podria tornar a casa, seguir els ritmes i les cadències de la vida sense preocupar-se i plegar veles, adaptar-se i continuar, com sempre. Més aviat, alliberat d'aquest trasbals mèdic que el distreu dels reptes i l'embolica, trobaria unes altres seduccions i no s'enfonsaria en la desesperació. No ho viuria com un fracàs, ni ho sentiria com una pèrdua ni

ho experimentaria com a negativitat. Podria afrontar-ho amb alegria, acomodar-s'hi i viure-ho amb al·licient, engrescat pels nous desafiaments.

I aquesta actitud em dona un plus. La nostra lluita no és ben bé idèntica. No és la mateixa. Aquí l'entusiasta, que soc jo, hi perd més, i la meva frustració és sempre més gran i més profunda.